

*Беднарчик Роман Миколайович,
Національний університет "Острозька академія"*

ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕВФЕМІЇ В ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ ПІДХІД

У статті розглядається і конкретизується понятійний апарат евфемії, принципи та мотиви застосування евфемії у публіцистиці з точки зору теоретичного лінгвістичного аспекту.

***Ключові слова:** евфемія, лінгвістичний аспект, публіцистика.*

The article reviews the concept of "evfemiia", principles and motives of its use in publicistic texts from the viewpoint of theoretical linguistic aspects.

***Key words:** evfemiia, linguistic aspect, publicistic.*

Мова будь-якого народу тісно пов'язана із його традиціями, менталітетом, культурою. Будь-які зміни в системі цінностей суспільства миттєво позначаються на мовних процесах. Такі динамічні зміни в системі мови найкраще простежуються в текстах масової комунікації, оскільки прагматична спрямованість останніх та їх здатність миттєво відобразити події навколишнього світу дозволяють розглядати ЗМІ як чутливий реєстратор усіх мовних явищ, а разом з тим і досліджувати процеси, які відбуваються у мові на сучасному етапі її розвитку. Сьогодні серед англomовних текстів масової комунікації спостерігається зростаюча тенденція до використання так званих "дипломатичних" лінгвістичних засобів, що зумовлено бажанням уникнути комунікативних конфліктів. Найбільш вживаною групою таких засобів є евфемізми.

Незважаючи на досить значну кількість праць, присвячених вивченню поняття евфемії, це явище викликає у науковців суперечності не лише про його відмінність від суміжних явищ (зокрема криптолалії та дезінформації), а й про саме поле дослідження евфемії. Тому **актуальність** дослідження зумовлена недостатнім теоретичним об-

грунтуванням та відсутністю чітких меж явища евфемії.

Сьогодні існує значна кількість наукових праць, присвячених вивченню явища евфемії. Серед найвідоміших робіт у цьому напрямку можна назвати роботи К. Алан та К. Берідж, А. М. Кацева, В. П. Москвіна, Н. М. Потапової, Р. В. Холдера та ін.

Метою статті є уточнення понятійного апарату евфемії в рамках лінгвістичного підходу.

Мета статті передбачає виконання таких завдань:

1. Узагальнити підходи до трактування явища евфемії у лінгвістиці.
2. Провести паралель між евфемією та суміжними з нею явищами.
3. Виділити основні ознаки евфемізмів, на основі яких слово можна класифікувати до розряду евфемізмів.

У науковій літературі евфемія розглядається в трьох аспектах: лінгвістичному, соціальному та психологічному. В межах лінгвістичного підходу евфемія розглядається як “спосіб передачі прямого, вже відомого найменування (антецедента) шляхом створення завуальованих перифразових оборотів” [2: 9].

Безпосереднім засобом вираження евфемії у системі мови є евфемізми. Однак проблема дефініції евфемізмів становить значну складність для дослідників. В межах лінгвістичного аспекту серед науковців можна простежити два підходи щодо дефініції поняття евфемізмів: субституційний (І. Р. Гальперін, О. М. Мороховський) та непрямой номінації (І. В. Арнольд). Субституційний підхід розглядає евфемізми у вузьких рамках, оскільки в його основі лежить концепція заміни грубого слова більш м'яким на основі перенесення значення. Недоліком такого підходу є те, що він не охоплює всі аспекти евфемізації. Зокрема, незрозумілим може бути антецедент евфемізма або ж евфемізм може не мати еквівалента [6: 33]. Прихильники другого підходу розглядають евфемізми у більш широких рамках і вважають що в основі творення евфемізмів лежить вторинна (непряма) номінація. На думку В. М. Телії, “непряма номінація є універсальним та зручним способом вираження різних конотацій у мові” [7: 23]. Окрім вищезазначених існують також і соціолінгвістичний (евфемія як результат соціальних обмежень), лінгвокультурний (особливості евфемії у різних культурах і мовах) та психолінгвістичний (евфемія як захисна реакція мовця) аспекти та аспект теорії мовної комунікації.

Лише врахування всіх цих підходів (а не окремих із них) дозволяє виявити багатогранність та поліфункціональність досліджуваного явища. Тому серед науковців спостерігається намагання інтегрувати всі ці підходи для створення універсального визначення, яке б відображало складну структуру евфемізмів. Найбільш вдалим, на нашу думку, таке визначення є у К. Алан та К. Burridge:

“Евфемізм – це вираз, який використовується в якості альтернативи (*лінгвістичний аспект: альтернативою може бути як субституція так і непряма номінація*) небажаному виразу (*dispreferred expression*) (*під цим терміном науковці розуміють табуйовану лексику. Деякі вчені вважають, що мовні табу виникають сьогодні головним чином через соціальну заборону – див. Бойко Т., Allan and Burridge. Тому ми вбачаємо тут соціолінгвістичний аспект*) з метою уникнути небажаної втрати обличчя: (*психолінгвістичний аспект*) або ж мовця, або аудиторії або третьої особи (*аспект теорії мовної комунікації: окреслено чітке коло учасників евфемії*) [8].

Окремо при визначенні евфемізмів потрібно виділити аспект теорії мовної комунікації. В межах цього аспекту В. П. Москвін, намагаючись відділити евфемію від суміжних явищ (зокрема криптолалії та дезінформації), робить висновок, що головними рисами, які відділяють евфемію від таких явищ є мотиви та кількість і зв'язки між комунікантами. В рамках такого підходу, на думку вченого, криптолалію не можна відносити до евфемії через те, що основним мотивом для використання першої є намагання приховати деяку інформацію від сторонніх осіб тоді як головним мотивом евфемії є намагання, пом'якшити небажану інформацію. Говорячи про склад учасників, вчений зазначає, що до складу ситуативної моделі криптолалії входять три особи: 1) адресант; 2) адресат; 3) контрагент (особа, від якої адресант і адресат намагаються приховати інформацію). Натомість склад ситуативної моделі евфемії в більшості випадків включає лише дві особи: 1) адресанта та 2) адресата. При чому, як зауважує науковець, “в ситуації евфемії фактор третьої особи також важливий, але третя особа тут не є контрагентом...; при евфемії присутність третьої особи може послужити стимулом для використання більш м'яких, але цілковито зрозумілих для цієї третьої особи виразів” [5: 61]. Головна відмінність між евфемією та дезінформацією полягає у тому, що вони використовуються з різними мотивами. Загалом можна виділити два мотиви використання евфемізмів у текстах масової комунікації:

1. Евфемія використовується як меліоративний засіб для пом'якшення негативних денотатів. Такий мотив передбачає симетричність відношень табу та евфемії. Зокрема А. М. Кацев робить висновок про те, що евфемія виникає внаслідок табу [4]. Вчені сходяться на тому, що табу було основною рушійною силою формування евфемізмів.

2. Евфемізми розглядаються також як засіб приховування або викривлення інформації особливо у політичному контексті.

В свою чергу В. П. Москвин вважає, що викривлення правди є ознакою дезінформації, а не евфемії. В такому випадку евфемію від дезінформації можна відділити за комунікативною метою: мета евфемії – пом'якшити вираження, а дезінформації – викривити правду. Однак тут серед вчених також немає єдиного погляду. Х. У. Холдер у своєму словнику евфемізмів подає значення слова *defence* як *aggression* [9: 100]. Відповідно фраза *active air defence*, яка використовується для камуфлювання повітряних атак США на В'єтнам, за Холдером буде евфемізмом. Проте тут ми більше схильні вважати цю фразу дезінформацією, оскільки вона може призвести до неправильного розуміння або нерозуміння інформації, що не є характерною рисою евфемії, адже евфемізм “...не викривляє поняття та не веде до його неправильного тлумачення. Як той, хто використовує евфемізм, так і той, хто його сприймає, розуміють значення такої заміни” [8: 166]. Окрім цього, слово *defence* не перебуває у зв'язках із денотатом антецедента (тобто денотатом слова *aggression*).

Саме через розбіжності у підходах до вивчення евфемізмів одним із першочергових завдань лінгвістики стало встановлення ознак, за якими слово можна класифікувати до розряду евфемізмів. Такими ознаками є:

- стигматичність денотата (під стигмою розуміється не лише негативне забарвлення антецедента, але і його здатність викликати негативні емоції);
- створення позитивної конотації;
- збереження правдивості висловлювання;
- формальний характер покращення денотата, що дозволяє уникнути неясності висловлювання [6: 34];
- чітке коло учасників, кожен з яких виконує певну функцію.

Контroversійність та дезінтегрованість підходів до визначення явища евфемії призвели до розбіжностей серед науковців при вста-

новленні меж цього явища. Уточнення теоретичної бази явища евфемії дозволяє зрозуміти складну структуру евфемії та її відмінності від сумісних явищ, зокрема криптолалії та дезінформації, внаслідок чого можливим стає виокремлення основних ознак евфемізмів для забезпечення об'єктивного дослідження незалежно від обраного підходу.

Література:

1. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык : учебник для вузов / И. В. Арнольд; ред П. Е. Бухаркин. – М. : Флинта, Наука, 2002. – 384 с.
2. Бердова Н. М. Эвфемизмы в современном немецком языке. : автореф. дис. канд. филол. наук : спец. 10. 02. 04 / Н. М. Бердова. – К., 1981. – 19 с.
3. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка [Электронный ресурс] / И. Р. Гальперин. – Режим доступа: enative.parod.ru/theory/manuals.htm
4. Кацев А. М. Языковое табу и эвфемия : учебное пособие к спецкурсу / Кацев А. М. – Л. : изд-во гос. пед. ин-т им. А. И. Герцена, 1988. – 80 с.
5. Москвин В. П. Эвфемизмы: системные связи, функции и способы образования / В. П. Москвин // Вопросы языкознания. – 2001. – №3. С. 58-70.
6. Потапова Н. М. Краткий обзор некоторых исследований эвфемизмов / Н. М. Потапова // Вестник МГУ. Серия: язык сознание коммуникация. – М. : МаксПресс. – 2007. – Вип. 34. – С. 27-38.
7. Телия В. Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В. Н. Телия. – М. : Наука, 1986. – 142 с.
8. Allen, K. Burrige, K. Euphemism, Dysphemism, and Cross-varietal Synonymy [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=euphemism+dysphemism+allan&source=webcd=7&ved=0CFsQFjAG&url=http>
9. Holder, R. W. Dictionary of Euphemisms: How not to say what you mean. – Oxford: Oxford University Press, 2008. – 599. http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:3WrXSttaeRcJ:https://www.latrobe.edu.au/linguistics/LaTrobePapersinLinguistics/Vol%252001/1AllanandBurrige.pdf+EUPHEMISM,+DYSPEMISM,+AND+CROSS-VARIETAL+SYNONYMY*+Keith+Allan&hl=uk&gl=ua&pid=bl&srcid=ADGEESt3UJ0b6oJ5u5tazaRE7M9UGye9i0DVnTbcp41IpZ-qM3-Yx2jRx13_pT41JlFeKdtAZEcOcuCG5Z3Oy85c8ObRJvuJQGDg8p9PSDweAgamoFaH5iQ9-N7GO9dLIs9xh6ZbSd9&sig=AHIEtbT0NYMoXYDq6NHPbUGR-VnEarG58Q